

СКРОБОТ А. І.

Київський національний лінгвістичний університет

ЛІНГВОКУЛЬТУРОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ МОВНИХ ЗАСОБІВ ТЕКСТУ ІСПАНОМОВНОЇ БІБЛІЇ

У статті розглянуто мовні засоби відображення морально-етичних норм та особливості взаємозв'язку культури і мови в іспаномовному тексті Біблії.

Ключові слова: мова Біблії, лінгвокультура, інтерпретаційність тексту, процес пізнання, етнокультура, концептуалізація світу, експресивні засоби.

В статье рассмотрены языковые средства отображения морально-этических норм и особенности взаимосвязи культуры и языка в испаноязычном тексте Библии.

Ключевые слова: язык Библии, лингвокультура, интерпретационность текста, процесс познания, этнокультура, концептуализация мира, экспрессивные средства.

The article deals with language tools of the reflexion of the moral and ethical norms and the peculiarities of culture and language correlation in the Spanish Bible text.

Key words: Bible language, language culture, text interpretation, cognitive process, ethnic culture, world conceptualization, expressive tools.

Останнім часом у сучасному мовознавстві досліджується культурний вплив на розвиток і функціонування тієї чи іншої мови та вплив мови на видозміни в культурі. Вітчизняні та зарубіжні дослідники все більше переконуються у необхідності ретельного вивчення взаємозв'язку цих двох людських феноменів. У цьому полягає **актуальність** даної статті.

Метою статті є виявлення особливостей взаємозв'язку культури і мови в тексті іспаномовної Біблії. Поставлена мета передбачає розв'язання таких **завдань**:

- проаналізувати тенденції взаємозв'язку культури і мови;
- розкрити лінгвокультурологічні особливості мовних засобів тексту іспаномовної Біблії.

Об'єктом дослідження виступає текст іспаномовної Біблії. **Предметом** є біблійні мовні засоби як відображення морально-етичних норм іспанського суспільства.

Культура є складним феноменом життя певної групи, етносу чи цивілізації і являє собою збережені в їхній колективній пам'яті символічні способи матеріального й духовного усвідомлення світу, моделі його пізнання й інтерпретації, а також способи колективного існування представників різних народів, одного етносу або певної

його групи [1: 278]. М. Алефіренко постулює, що інформаційно-діяльнісна специфіка людського суспільства – не в самоцінному володінні колективною спадковою пам'яттю, а в наявності особливих систем накопичення, збереження та передачі колективної інформації, найважливішою з яких є мова [2: 58].

Етнокультура – душа народу, яка відображає своєрідність його світогляду, світосприйняття і світорозуміння. Розуміння культури як способу діяльності розроблялось у працях Е.С. Маркаряна, який вважав, що різним елементам культури притаманні особливі функції. Ті елементи культури, котрі знаходяться у сфері когнітивного простору народу, виступають у якості специфічних засобів людської діяльності, виконуючи функції орієнтації людей у навколишньому середовищі, програмування, комунікації і регуляції цих дій у межах соціального цілого та ін. [3: 55]. У діяльнісному просторі, організованому за допомогою ціннісно-орієнтаційних і комунікативних структур, людина отримує можливість усвідомлювати навколишній світ і формувати знання. Механізми включення людської свідомості у реальний світ, що існує у тій чи іншій культурно-історичній парадигмі (М. Коул), істотно відрізняються. За визначенням Т.М. Ушакової, на цій основі вони можуть бути типологізовані як певного роду «мови» – форми практично існуючої свідомості, перш за все мовної свідомості, яка представляє у мовних значеннях динамічний стан суспільної свідомості [4: 22].

Завдяки культурі людина включається не лише у соціальне поле своєї життєдіяльності, але і в систему загальнолюдських форм існування, зумовлених константами всезагальної культури.

Ю.С. Степанов пропонує своє бачення цього феномену. Вчений уявляє собі «образ культури» як певний вібруючий простір, який має температуру, простір, у якому вирують ідеї, образи; простір, де панують звуки, як гармонійні, так і не співзвучні нашій душі. На думку Ю.С. Степанова, людина пронизана культурою. «Концепти – це згустки культурного середовища у свідомості людини» [5: 12-42].

В. фон Гумбольдт під «культурою» розумів ступінь розвитку індивіда. Для того, щоб досягти «індивідуальної форми», людина мала пройти не одну сходину культурного розвитку. Якщо вона досягала вищого рівня або «найвищої культури», тоді риси її

своєрідності проявлялись у найбільш завершеному вигляді [6]. У свою чергу Е. Сепір пропонує розділяти два види культури: зовнішню і внутрішню. Зовнішня культура – та, що не виростає із корінних інтересів і бажань її носіїв, що направлена від певних спільних (загальних) цілей до індивіда. Внутрішня культура, яка, на думку автора, і є справжньою, направлена від індивіда до тих чи інших цілей [7].

Д.С. Лихачов вважає культуру величезним цілісним явищем, певним простором, сакральним полем. У своєму визначенні культури вчений підкреслює, що мова виступає одним із головних проявів культури [8].

Мовні і культурні системи значним чином відрізняються одна від одної, але існують семантичні і лексичні універсалії, що вказують на спільну поняттєву основу, на якій базуються людська мова, мислення і культура. Мова фіксує, зберігає і транслює способи категоризації й концептуалізації світу та внутрішнього рефлексивного досвіду народу, когнітивно-психологічний чинник визначає відображення в культурних явищах специфіки сенсорної сфери етносу (зорових, смакових, слухових, ольфакторних, соматичних відчуттів), її оцінки, просторової орієнтації й оцінки, гештальтування, способів мислення й інших пізнавальних механізмів [1: 280].

Проблема зв'язку мови й культури у проекції на етносвідомість розглядалася ще протягом ХІХ ст. (Я. Гримм, Ф. Буслаєв, О. Афанасьєв, І. Гердер, В. фон Гумбольдт, Г. Штейнталь, Г. Пауль, О. Потебня, К. Бюлер та ін.).

В.М. Телія зазначає, що для мови й культури характерні спільні ознаки: це форми свідомості, які відображають світогляд народу й людини; вони мають індивідуальні та суспільні форми існування, їм властива нормативність, історизм, а також взаємне залучення однієї сфери до другої [9: 224-226].

Відмінності мови від культури вбачаються насамперед у тому, що культура – продукт соціальної, а не біологічної активності людей, а мова є явищем і культури, і природи. Природа визначає в мові найбільш глибокі риси її структури, закономірності породження та сприйняття тексту, культура зумовлює план змісту мови.

Н.М. Фірсова трактує національну специфіку як «навність специфічних ознак мовних одиниць [...], які можуть відображати (експліцитно або імпліцитно) як інтралінгвістичні (фонетичні, лексичні, граматичні, стилістичні), так і екстралінгвістичні (в першу чергу соціальні, історичні, культурні, психологічні, етнічні) факти, притаманні носіям [...] мови тієї чи іншої національно-культурної спільноти» [10: 23-24]. У цьому полягає ще одна спільна риса мови і культури, оскільки кожна мова є національною, притаманною для окремої людської спільноти.

Біблія є культурним надбанням суспільства і представлена у вигляді священного тексту. Святе Письмо відображає єврейську культуру, водночас займає головне місце у християнській культурі, є Словом Божим для усього християнського світу, виразником християнської релігії.

У зв'язку з тим, що Біблія є водночас і письмовим документом (текстом), і об'єктом християнської культури, ми вважаємо доцільним простежити співвідношення культури і мови у самому Святому Письмі.

Однією з ключових у Біблії є функція пізнання. Мовні засоби Біблії є носієм культурного знання, через мову ми пізнаємо світ і самих себе, оскільки мова називає і виражає знання і пізнання: *Y Jehová Dios hizo nacer de la tierra todo árbol delicioso a la vista, y bueno para comer; también el árbol de vida en medio del huerto, y el árbol de la ciencia del bien y del mal. (Gén.2:9) Y conoceréis la verdad, y la verdad os hará libres. (Jn.8:32) *El cual (Dios) quiere que todos los hombres sean salvos y vengan al conocimiento de la verdad. (1Tim.2:4) [13].**

Переклади Священного Письма на національні мови передають особливості світосприйняття і буття конкретного народу.

Алехадро вон Рехнітц відзначає, наприклад, що єврейська ментальність не має абстрактних понять. Типовим випадком у Святому Письмі є розповідь про створення світу. У катехізисі сказано, що Бог створив всесвіт з «нічого». «Концепт «ніщо» – це геніальна грецька абстракція. Біблійний автор повідомляє, що Бог створив всесвіт, упорядкувавши хаос, існуючий на той час безлад [11]. Наприклад: *En el principio creó Dios los cielos y la tierra. Y la tierra estaba desordenada y vacía, y las tinieblas estaban sobre la faz del abismo, y el Espíritu de Dios se movía sobre la faz de las aguas. Y dijo*

Dios: Sea la luz; y fue la luz. Y vio Dios que la luz era buena; y separó Dios la luz de las tinieblas. Y llamó Dios a la luz Día, y a las tinieblas llamó Noche. Y fue la tarde y la mañana un día. (Gén.1:1-4) [13] (На початку Бог створив Небо та землю. А земля була пуста та порожня, і темрява була над безоднею, і Дух Божий ширяв над поверхнею води. І сказав Бог: Хай станеться світло! І сталося світло. І побачив Бог світло, що добре воно, і Бог відділив світло від темряви. І Бог назвав світло: День, а темряву назвав: Ніч. І був вечір, і був ранок, день перший) [12].

Найбільш яскраві, виразні продукти культури об'єктивно виступають не лише як носії інформаційної функції, але і як символи, знаки даної культури». Святе Письмо виступає символом християнської культури в різних країнах світу, у тому числі Іспанії та країнах Латинської Америки.

У культурному відношенні знайомство з Біблією є обов'язковим, адже «це – повернення до духовних основ, шлях пізнання історії і культури народів світу [...] Релігійні заповіді привчають людей до вироблення і прийняття загальнолюдських цінностей і правил співжиття. Біблія, одна із перших книг світу, з'ясувала перспективу людської історії, що почалася з трагічного розриву, самовільного відходу від духовної домінанти буття, від Бога. Біблія усіма книгами, що увійшли до її двох канонів – *юдейського і християнського*, засвідчила марність і безпідставність людських претензій на самостійне світовлаштування, однаково справедливе й добре до всіх, виявивши глибинні природні схильності людини до зла і гріха, до неправди і розбещеності». *Y he dicho: Yo os sacaré de la aflicción de Egipto a la tierra del cananeo, del heteo, del amorreo, del ferezeo, del heveo y del jebuseo, a una tierra que fluye leche y miel. Y oirán tu voz; e irás tú, y los ancianos de Israel, al rey de Egipto, y le diréis: Jehová el Dios de los hebreos nos ha encontrado; por tanto, nosotros iremos ahora camino de tres días por el desierto, para que ofrezcamos sacrificios a Jehová nuestro Dios. (Éx.3:17-18) [13]* (І сказав Я: Я виведу вас з єгипетської біди до Краю ханаанейнина, і хиттеянина, й амореянина, і періздеянина, і хіввеянина, і євусеянина, до Краю, що тече молоком та медом. І вони послухають слова твого, і прийдеши ти та старші Ізраїлеві до єгипетського царя, та й скажете йому: Господь, Бог євреїв, стрівся був нам. А тепер ми підемо в триденну дорогу в

пустиню, і складемо жертви Господеві, Богові нашому!) [12] *¿Es Dios solamente Dios de los judíos? ¿No es también Dios de los gentiles? Ciertamente, también de los gentiles. (Rom.3:29) [13] (Хіба ж Бог тільки для юдеїв, а не й для поган? Так, і для поган.) [12].*

Святе Письмо є джерелом загальнолюдських цінностей вважається Книгою Книг серед літературних та релігійних творів. Переклади Біблії на велику кількість мов світу свідчать про обмін шедевром релігійного слова між різними етнічними спільнотами, про засвоєння християнських заповідей представниками різних національностей.

Таким чином, культура і мова пов'язані різноманітними взаємовідношеннями. Ці зв'язки можливі, тому що культура і мова спочатку представляють собою єдність генетично, матеріально та функціонально. На матеріалі Святого Письма спостерігаємо онтологічну єдність культури і мови в межах самої Біблії. З одного боку, вона є культурною спадщиною людства, з іншого, її мова відображає культурні зв'язки і загальнолюдські цінності.

Перспективами вивчення взаємозв'язку мови та культури є дослідження мови текстів різних жанрів і стилів у царині культур народів світу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Селіванова О.О. Сучасна лінгвістика: напрями та проблеми: [підручник] / О.О. Селіванова. – Полтава: Довкілля – К, 2008. – 712 с. 2. Алефиренко Н.Ф. Культура и языковое сознание / Н.Ф. Алефиренко // Языки и транснациональные проблемы: Мат-лы I междунар. науч. конф. 22-24 апреля 2004 года. Т. II / Отв. ред. Т.А. Фесенко. – М.-Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2004. – С. 56-62. 3. Маркарян Э.С. Теория культуры и современная наука / Э.С. Маркарян. – М.: Мысль, 1983. – 284 с. 4. Ушакова Т.Н. Языковое сознание и принципы его исследования / Т.Н. Ушакова // Сб. статей / Отв. ред. Н.В. Уфимцева. – М., 2000. – С. 13-23. 5. Степанов Ю.С. Константы. Словарь русской культуры / Ю.С. Степанов. – М.: Академический Проект, 2001. – 990 с. 6. Гумбольдт В. фон Язык и философия культуры / В. фон Гумбольдт. – М.: Прогресс, 1985. – 448 с. 7. Сепир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии / Э. Сепир. – М.: Прогресс, 1993. – 656 с. 8. Лихачев Д.С. Русская культура / Д.С. Лихачев. – М.: Искусство, 2000. – 440 с. 9. Телия В.Н. Русская фразеология. Семантический, прагматический и лингвокультурологический аспекты / В.Н. Телия. – М.: Школа «Языки русской культуры», 1998. – 288 с. 10. Фирсова Н.М. Испанский речевой этикет / Н.М. Фирсова. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 183 с. 11. Rechnitz, Alejandro von. Para entender la Biblia / A. von Rechnitz. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.portalmisionero.com/bib05.htm>.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ:

12. Біблія або Книги Святого Письма Старого й Нового Заповіту / [пер. І.Огієнка]. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2007. – 1375 с. 13. Santa Biblia. Reina-Valera, 1960. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://labibliaweb.com/?cat=122>.